

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

SCIENTIFIC AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS ON IMPROVING THE DEVELOPMENT STRATEGY OF THE TOURISM INDUSTRY OF UKRAINE

У статті сформульовано стратегічне значення туристичної галузі у національній економіці країни. Виявлено основні стримуючі фактори розвитку туристичної індустрії в Україні, які мають нівелюватися на рівні державної підтримки та регулювання. Автором обґрунтовано принципи формування стратегії розвитку туристичної галузі для реалізації державної політики на підтримку галузі та туристичної діяльності. Визначено критерії ефективності надання туристичних послуг на ринку галузі, яким має відповідати стратегія розвитку туристичної галузі України. Відповідно до мети, завдань і критеріїв стратегії розвитку туристичної галузі розроблено напрями державної політики регулювання туристичної галузі та туристичної діяльності. У статті сформульовано першочергові завдання державного регулювання у сфері практичної реалізації напрямів державної політики підтримки туристичної галузі в Україні.

Ключові слова: туристична галузь, стратегія розвитку туристичної галузі, державна політика, принципи, критерії ефективності, сталий розвиток, всеосяжний розвиток, системність, конвергенція.

В статті сформульовані стратегічне значення туристичної галузі в національній економіці країни. Виявлені основні стримуючі фактори розвитку туристичної індустрії в Україні, які мають нівелюватися на рівні державної підтримки та регулювання. Автором обґрунтовано принципи формування стратегії розвитку туристичної галузі для реалізації державної політики на підтримку галузі та туристичної діяльності. Визначено критерії ефективності надання туристичних послуг на ринку галузі, яким має відповідати стратегія розвитку туристичної галузі України. Відповідно до мети, завдань і критеріїв стратегії розвитку туристичної галузі розроблено напрями державної політики регулювання туристичної галузі та туристичної діяльності. У статті сформульовано першочергові завдання державного регулювання у сфері практичної реалізації напрямів державної політики підтримки туристичної галузі в Україні.

Ключові слова: туристична галузь, стратегія розвитку туристичної галузі, державна політика, принципи, критерії ефективності, сталий розвиток, всеосяжний розвиток, системність, конвергенція.

критериев стратегии развития туристической отрасли разработаны направления государственной политики регулирования туристической отрасли и туристической деятельности. В статье сформулированы первоочередные задачи государственного регулирования в сфере практической реализации направленной государственной политики поддержки туристической отрасли в Украине.

Ключевые слова: туристическая отрасль, стратегия развития туристической отрасли, государственная политика, принципы, критерии эффективности, устойчивое развитие, всеобъемлющее развитие, системность, конвергенция.

The article says strategic importance of the tourism industry in country's national economy. The main constraints on the development of the tourism industry in Ukraine are identified, which are to be eliminated at the level of state support and regulation. The author substantiates the principles of forming the strategy of tourism industry development for implementing state support policy of the industry and tourism activities. The article determines criteria of efficiency of rendering of tourism services on the market of the branch (economic and social efficiency, ecological efficiency of target programs, creativity of realization of programs and measures) for the strategy of development of tourism branch in Ukraine. According to the purpose, objectives and criteria of the tourism industry development strategy, the directions of the state regulation policy of the tourism industry and tourism activities are developed. The article formulates the priority tasks of state regulation in the sphere of practical implementation of the state support policy directions of the tourism industry in Ukraine.

Key words: tourism industry, tourism industry development strategy, state policy, principles, criteria of efficiency, sustainable development, inclusive development, systematicity, convergence.

УДК 338.012

Заворуєва О.С.

старший викладач

Кіровоградський інститут

розвитку людини

Вищого навчального закладу

Відкритий міжнародний університет

розвитку людини «Україна»

Постановка проблеми. Для більшості країн світу туристична галузь є найбільш прибутковою та поповнює доходну частину державного бюджету. Туристична галузь входить у першу п'ятірку провідних галузей світу за обсягами доходів, на яку припадає 29% світового експорту послуг і 6% загального експорту товарів і послуг. За даними Всесвітньої туристичної організації (ВТО) туристичні потоки досягли 1,087 млрд прибуттів. Загальна експортна виручка від міжнародного туризму становить у середньому 1,4 трлн дол. США. За даними ВТО у 2030 році прогнозується збільшення світових туристських прибуттів на 3,3% щороку до 1,8 млрд осіб [6]. За оцінками у 2018 році доходи юридичних осіб від надання туристичних послуг в Україні становили 21,07 млрд грн, що майже на 14% перевищують минулорічні показники; доходи

фізичних осіб – 556,65 млн грн, що на 3,5% менше за показники 2017 року. Розвиток галузі стимулює інші галузі національної економіки, зокрема: промисловість, торгівлю, сільське господарство, будівництво, транспорт, житлово-комунальний сектор, інфраструктуру, готельно-ресторанний бізнес, побутове обслуговування, малий і середній бізнес. Завдяки диверсифікації туристичної індустрії формується взаємозв'язок на міжгалузевому, міждержавному, міжнаціональному, кроскультурному рівнях. Отже, питання розвитку туристичної галузі в Україні залишається актуальною.

Насамперед, питання підтримки та постійного розвитку туристичної індустрії лежить у площині ефективної та наближеної до світових й європейських стандартів державної стратегії та політики розвитку туризму в Україні. Водночас, туристична

політика держави як «сукупність форм, методів та напрямків впливу держави на функціонування туристичної індустрії для досягнення конкретних цілей збереження та розвитку соціально-економічного комплексу» [5], має базуватися на туристичній стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми розвитку туристичної галузі та туристичної діяльності, її ефективності, зокрема різним аспектам державної підтримки через призму стратегічного управління, власне стратегії її розвитку у контексті досягнення економічного зростання галузі та національної економіки присвячено значну кількість наукових праць українських і зарубіжних вчених, науковців і практиків, особливо: Л. Антошкіна, В. Євдокименко, О. Ігнатенко, В. Куценко, А. Мазаракі, О. Макари, М. Мальської, В. Пазенок, Н. Подольчака, Ж. Поплавської, О. Сарапіна, Г. Скляр, А. Терехуха, Т. Ткаченка, В. Федорченко, В. Цибуха, В. Шкарупа, та ін., проте ці питання потребують подальшого вивчення та аналізу. Нова стратегія розвитку туристичної галузі України сьогодні має враховувати стримуючі фактори та проблеми досягнення конкурентоспроможності галузі у нових якісно нових перетвореннях суспільних потреб, у тому числі й туристичних.

Постановка завдання. Метою статті встановлено запропонувати науково-практичні рекомендації щодо стратегії розвитку туристичної галузі

України на рівні державної політики підтримки туризму та туристичної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними ВТО темпи зростання туристичних потоків у світі щорічно становлять понад 4%, частка туризму у світовому ВВП становить 9%. Проте, туристичний ринок в Україні розвивається набагато нижчими темпами порівняно з розвинутими країнами світу. За даними Державної служби статистики України, частка туристичної галузі у ВВП країни становить майже 1,9%, хоча природно-ресурсний та історико-культурний потенціали дають можливість більш динамічному зростанню усіх видів туризму [3; 6]. Подальший розвиток туристичної галузі та туристичної діяльності передбачає стратегічного підходу, власне розробки нової стратегії розвитку галузі. Стратегія розвитку туризму ґрунтується на загальній концепції розвитку і цільових програмах, для реалізації яких необхідний час і залучення значних державних і місцевих фінансових ресурсів.

З метою прискорення темпів розвитку туристичної галузі, надання цій сфері пріоритетності, необхідно вирішити проблеми на рівні державної підтримки та регулювання. Основними факторами стримуючими розвиток туристичної сфери в Україні залишаються [1]:

– нестабільність політичної ситуації в країні та наявність військового конфлікту на Сході;

Таблиця 1

Принципи формування стратегії розвитку туристичної галузі України

Принцип	Зміст
Системність	Туристична галузь, водночас, як частина національної економіки, а також як окрема динамічна відкрита й цілісна соціально-економічна система, а будь-які процеси мають розглядатися як закономірності розвитку
Конвергенція	Зближення, узгодження й згуртованість різних видів туризму з урахуванням історико-культурних, територіальних і природно-кліматичних умов туристичної діяльності. Орієнтація на формування туристичних кластерів в умовах децентралізації управління туристичною галуззю на основі вирівнювання використання туристичних потенціалів регіонів
Орієнтація на всеосяжний розвиток	Збалансованість економічного і соціального ефекту туристичної діяльності, яка забезпечує зайнятість регіонів, підвищення доходів населення від туристичної діяльності, забезпечення тісноти соціально-економічного, культурного і територіального зв'язку регіонів, залучення та мобільність міграції висококваліфікованих кадрів у туристичній сфері. Досягнення задоволення туристичних потреб, зайнятості та безпечного людського розвитку
Ефективність використання туристичного потенціалу	Розвиток комунікацій та інфраструктури для досягнення максимального ефекту від використання сукупності природних, етнокультурних та соціально-історичних ресурсів об'єктів туристичної діяльності
Орієнтація на розвиток секторів – точок зростання	Створення гнучких туристичних кластерів через різноманіття видів туризму та відновлення організаційно-економічного механізму СЕЗ для розвитку туристичної галузі
Орієнтація на сталий розвиток	Забезпечення збалансованості економічних, соціальних та екологічних умов зростання туристичної галузі. Дотримання вимог захисту довкілля, соціальної справедливості та задоволення туристичних потреб
Відповідність програмних документів	Дотримання теоретико-практичних засад стратегічного планування для реформування туристичної галузі. Розробка цільових середньострокових програм, зокрема секторних (відповідно до видів туризму) та територіальних (регіональних чи кластерних)
Ефективність прогнозно-аналітичних робіт	Формування системи вибору й обґрунтування пріоритетних функцій для реалізації програм розвитку туристичної галузі, що визначається наявністю повної і достовірної інформації про закономірності функціонування і стартові умови розвитку туристичної діяльності

– недоліки регіонального регулювання галузі туризму;

– недостатність рекламної інформації щодо України за кордоном;

– велике податкове навантаження, що є перешкодою для потенційних інвесторів у сферу туризму;

– недостатній рівень кваліфікації персоналу туристичної сфери;

– невелика кількість готелів, які відповідають світовим стандартам.

Реалізація державної політики на підтримку туристичної галузі та туристичної діяльності має ґрунтуватися на принципах формування стратегії розвитку цієї індустрії, а саме: системності, конвергенції, орієнтації на всеосяжний розвиток, ефективності використання туристичного потенціалу, орієнтації на розвиток секторів (створення і підтримка «точок зростання»), орієнтації на сталий розвиток, відповідності програмних документів і ефективності прогнозно-аналітичних робіт (табл. 1). Підкреслимо, що принципи мають бути покладені у формування середньострокової стратегії розвитку туристичної галузі України. Тривалість стратегії визначається з одного боку закономірностями змін галузі національної економіки – вони мають триваліший характер, аніж сфера технологій чи виробничі сфери, – проте сезонність туристичної діяльності вимагає гнучкості, у тому числі й програм підтримки галузі відповідно до умов ринку туристичних послуг.

Реалізація стратегії розвитку туристичної галузі України відповідно до її принципів має відповідати критеріям ефективності надання туристичних послуг на ринку (рис. 1). Відповідно до мети, завдань і критеріїв стратегії розвитку туристичної галузі визначаються напрями державної політики

регулювання туристичної галузі та туристичної діяльності:

1) розробка і створення цілісної економічно вигідної системи розвитку туристичної галузі з метою досягнення соціально-економічного та всеосяжного зростання. Створення узгодженої системи економічних зв'язків між регіонами на рівні внутрішньому та транскордонному рівнях здійснення туристичної діяльності шляхом формування туристичних кластерів та СЕЗ.

2) розробка і створення системи екологічної стандартизації і сертифікації туристичної діяльності з метою досягнення сталого розвитку на рівні туристично активних регіонів. Методологічне забезпечення екологізації цільових програм розвитку туризму в Україні.

3) випереджаючий розвиток наукових досліджень з брендингу галузі та відповідної освіти у сфері туризму з метою досягнення туристичного іміджу України та її регіонів. Підвищення конкурентоспроможності галузі за рахунок впровадження наукових досліджень і розробок у сфері програм з туризму.

Державне регулювання у сфері практичної реалізації напрямів державної політики підтримки туристичної галузі в Україні на основі визначених принципів формування стратегії та критеріїв ефективності на ринку галузі на національному і регіональному (для внутрішнього та в'їзного туризму) та міжкордонному (міжнародного та виїзного туризму) рівнях має спиратися на вирішенні виконавчою владою (зокрема на рівні місцевого самоврядування) таких першочергових завдань:

1) створити регіональні центри обліку й охорони туристичних ресурсів: історико-культурних, природно-географічних, індустріальних тощо (створення інтерактивних карт туристичних ресур-

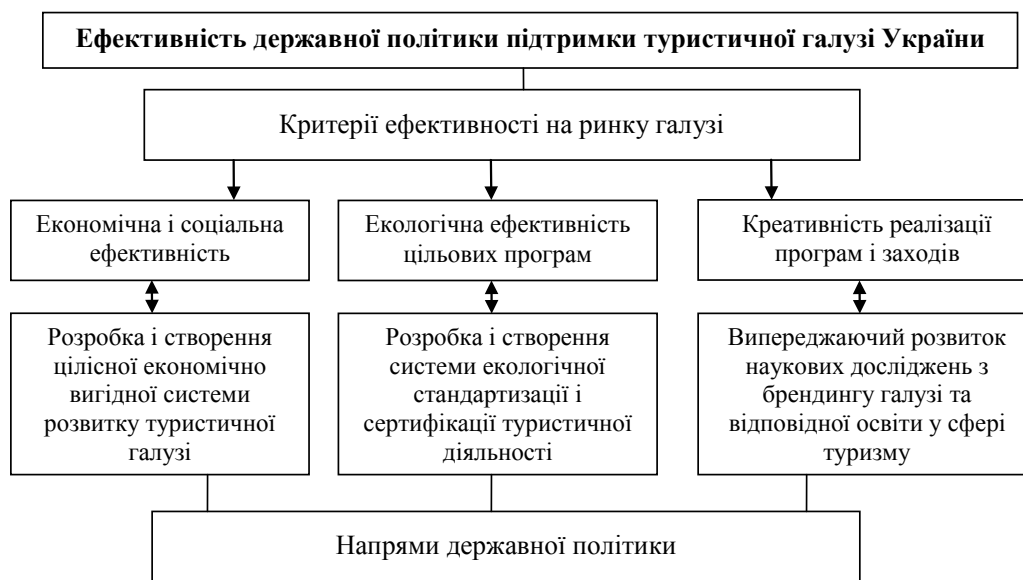

Рис. 1. Критерії ефективності на ринку галузі для реалізації напрямів державної політики підтримки туристичної галузі в Україні

сів кожного регіону у формі електронного додатку; розробка системи заходів щодо охорони природних ресурсів і відновленню пам'яток культури);

2) впровадження маркетингової служби з вивчення туристичного попиту та реклами для кожного регіону;

3) розробити цільові середньострокові програми розвитку туристичної галузі за участю конкретних інвесторів та місцевого самоврядування на основі системи грантів;

4) здійснення освітньо-професійної підготовки туристичних кадрів спільно із закладами освіти та управління підприємствами готельного господарства, харчування, виробництва;

5) поліпшити логістику з метою координації роботи туристичних агентів та операторів з транспортними агентствами, культурними установами;

6) збільшити державне фінансування інфраструктури для забезпечення туристичної діяльності;

7) створити систему податкових пільг для стимулювання підприємств фінансувати інфраструктуру галузі туризму;

8) збільшити частину відрахувань на розвиток туризму з місцевих бюджетів;

9) провести оцінку економічної ефективності всіх видів туризму відповідно до встановлених критеріїв ефективності на ринку галузі;

10) на основі стандартизації та сертифікації туристичної діяльності розробити туристичні паспорти регіонів та об'єктів туризму;

11) здійснити класифікацію та зафіксувати у туристичному паспорті регіонів місць відпочинку за обсягами туристичних потоків, рівнем природного потенціалу, функціональними ознаками, видами туризму, ступенем концентрації заповідних та рекреаційних об'єктів;

12) розробити методологію обґрунтування норм трансграничного туризму.

На думку О. Шатило [4, с. 61], програми розвитку туризму відповідно до стратегії розвитку туристичної галузі України мають містити такі практичні аспекти:

– механізм поліпшення Індексу доступності туристичної візи (розраховується UNWTO та відображає простоту переміщення через державний кордон країни з туристичною метою);

– механізм добровільної акредитації суб'єктів надання туристичних послуг в Україні, що може бути досягнуто через розробку та просування спеціальної брендваної відзнаки;

– механізм рекламування туристичних принад України як на національному ринку так і за кордоном на найбільш перспективних національних ринках (в першу чергу, з використанням електронних інформаційних технологій);

– механізм розбудови транспортно-туристичної інфраструктури, що має бути тісно координова-

ним з механізмом розбудови та модернізації транспортної інфраструктури України (з метою економії витрат);

– механізм координації програм (напрямів) розвитку сільського, зеленого та екологічного туризму з програмами розвитку сільської місцевості та стимулювання зайнятості на селі.

Висновки з проведеного дослідження.

У статті сформульовано стратегічне значення туристичної галузі у національній економіці країни, що проявляється впливу галузі на розвиток майже всіх галузей економіки країни. Проте, існують стримуючі розвиток туристичної індустрії фактори, які мають нівелюватися на рівні державної підтримки та регулювання, а саме: у військово-політичній сфері країни пов'язаної із наявністю військового конфлікту на Сході; у сфері регіонального управління галуззю туризму; у комунікативній сфері пов'язаної із доступністю та актуальністю інформації щодо туристичних об'єктів для внутрішнього туриста та іноземного України; у сфері податкового навантаження щодо стимулювання потенційних інвесторів у сферу туризму; у сфері освітньо-професійної підготовки персоналу в туристичній сфері; у сфері якості та кількості готельно-ресторанного бізнесу, який відповідає світовим та європейським стандартам.

Обґрунтовано принципи системності, конвергенції, орієнтації на всеосяжний розвиток, ефективності використання туристичного потенціалу, орієнтації на розвиток секторів, орієнтації на сталий розвиток, відповідності програмних документів й ефективності прогнозно-аналітичних робіт для формування стратегії розвитку туристичної галузі.

Науково-практичні рекомендації щодо стратегії розвитку туристичної галузі України на рівні державної політики підтримки туризму та туристичної діяльності лежать у площині критеріїв ефективності надання туристичних послуг на ринку галузі (економічна і соціальна ефективність, екологічна ефективність цільових програм, креативність реалізації програм і заходів). Саме ним має відповідати стратегія розвитку туристичної галузі України.

Узгоджено з метою, завданнями і критеріями стратегії розвитку туристичної галузі розроблено напрями державної політики регулювання туристичної галузі та туристичної діяльності: розробка і створення цілісної економічно вигідної системи розвитку туристичної галузі; розробка і створення системи екологічної стандартизації і сертифікації туристичної діяльності; випереджаючий розвиток наукових досліджень з брендингу галузі та відповідної освіти у сфері туризму.

Для стимулювання туристичної діяльності необхідно здійснити економіко-фінансову підтримку розвитку туристичних агентів та операто-

рів, покращити їх кадрове забезпечення, розвинути державно-партнерську систему підтримки галузі, створити бізнес-умови для впровадження інновацій в туристичні продукти та розвиток інфраструктури. Власне ефективна державна політика підтримки туристичної галузі дасть можливість сформувати привабливий інвестиційний клімат для розвитку туристичної сфери в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рябова Т. А. Стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні // *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6241>.

2. Стойка С. О. Формування стратегії управління розвитком туристичної галузі в умовах економічної нестабільності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : 08.00.03. Чернівці, 2016. 22 с.

3. Туризм. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Шатило О. А. Напрями державного регулювання туристичної галузі в Україні. *Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку*: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 жовт. 2014 р. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. С. 60-61.

5. Школа І. М. Менеджмент туристичної індустрії / за ред. проф. І.М. Школи. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. 662 с.

6. Tourism Statistics. URL: <https://www.e-unwto.org/toc/unwtotfb/current>.